

อุรุกรลาไวย

จากผูบुकเบิก กลับกกลายเป็นอื่น

บงคัลักษณะ เหวอว บักเออริ
ภาพ : โครงการศึลปะชวมช

ยัอนไปเมื่อกวอ 500 ปีก่อน มีชาติพันธุ้กลุ่มหนึ่งซึ่งวิถีชีวิตสัญจรอยุในท้งทะเล ชาติพันธุ้กลุ่มนั้นคือชาวอุรุกรลาไวย ผู้เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมและล่องเรือไปมาอยุในคาบสมุทธรันดามัน บรรพบุรุษของอุรุกรลาไวยเป็นผูบुकเบิกและค้้นพบหาดทรายขาวยาวเหยียด จึงตัดสินใจขึ้นฝั่งและปักหลักที่บริเวณซึ่งพวกเขาเรียกวอ “ปาดัยชาติ้ก” หรือเกาะลันตาในปัจจุบัน

อุรุกรลาไวย เป็นท้งผู้ค้้นพบ ผูบुकเบิก ผู้มาอยุก่อน และชาติพันธุ้ดั้งเดิมของเกาะลันตา ต่อมาจึงมีชาวมลายูเข้ามาอยุก ตามมาด้วยชาวจีนที่เดินเรือค้าขายกับประเทศสิงคโปริและมาเลเซียได้ตัดสินใจปักหลักเพื่อทำการค้าบนเกาะลันตา สวณชาวไทยพุทธเป็นกลุ่มหลังสุดที่เข้ามาอยุกบนเกาะและสวณใหญ่เข้ามาารับราชการ

แม้จะเป็นผู้บุกเบิกและค้นพบ “ปาดัยชาติัก” จนกลายเป็นเกาะลันตา ปัจจุบันผู้คนแทบจะลืมเลือนพวกเขา เนื่องจากบุคคลทั่วไปหรือแม้แต่คนท้องถิ่น ชาวต่างชาติและนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อุ้จักเกาะลันตาในมิติของการท่องเที่ยวบนเกาะลันตาแห่งนี้ พื้นที่ฝั่งตะวันออกจรดฝั่งตะวันตกในอดีตเป็นพื้นที่ที่อุรักลาไวยเคยพักอาศัย พวกเขาได้ผังร่างของบรรพบุรุษ ทำให้พื้นที่หลายแห่งบนเกาะลันตาเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกพันอยู่กับความเชื่อและวิถีดั้งเดิมของผู้ค้นพบเกาะ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แต่ละแห่งมีคำบอกเล่า มีเรื่องเล่าถึงความ เป็นมา ย่อมทำให้ผู้สนใจประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ดั้งเดิมได้รับทราบถึงผู้บุกเบิกเกาะลันตา ซึ่งปัจจุบันถูกลดพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และยังถูกรุกคืบพื้นที่เดิมด้วยวิธีการต่างๆ กัน พวกเขาต้องเผชิญกับการรุกรานที่กำลังถาโถมเข้ามา จนทำให้พื้นที่สำหรับพำนักอาศัยแคบลง ท่าเทียบเรือก็ถูกจำกัดพื้นที่ แม้กระทั่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่รอบเกาะก็กำลังจะถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นอื่น

จิตติมา ผลเสวก และ ไพศาล เปลี่ยนบางช้าง สองศิลปินผู้ร่วมก่อตั้งโครงการศิลปะชุมชนเมื่อปี 2547 เพื่อทำงานศิลปะสะท้อนเรื่องสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ รวมถึงผลกระทบในวงกว้างที่ขยายอาณาเขตข้าม

พรมแดน อาทิ พื้นที่โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น โครงการสร้างเขื่อน โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน โครงการเศรษฐกิจพิเศษ เป็นต้น ล้วนส่งผลกระทบต่อทั้งระบบนิเวศ ผู้คน และศิลปวัฒนธรรมในชุมชน วิถีดั้งเดิมของบรรพบุรุษก็ต้องเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไป รวมถึงพื้นที่ทางวัฒนธรรม ดังเช่นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของอุรักลาไวยผู้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางทะเลก็ถูกเปลี่ยนพื้นที่เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ “ปาดัยชาติัก” หรือเกาะลันตาที่ค้นพบโดยอุรักลาไวย จึงเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่โครงการศิลปะชุมชน ซึ่งจิตติมา ผลเสวก และเพื่อนศิลปินร่วมกันทำงานบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่แห่งนี้ผ่านงานศิลปะเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบประวัติศาสตร์ของเกาะลันตาและชาติพันธุ์อุรักลาไวย

เมื่อสืบกว่าปีก่อน จิตติมา ผลเสวก ลงพื้นที่เพื่อสอบถามข้อมูลจากผู้เฒ่าผู้แก่ชาวอุรักลาไวย โดยมี สมบูรณ์ ช่างน้ำ บ้านสังกาอู้ และ เดียว ทะเลเล็ก บ้านโนไร่ เป็นผู้ช่วยด้านการสื่อสารและผู้นำทางไปยังพื้นที่ทางจิตวิญญาณบนเกาะลันตา เพื่อนำเสนอผ่านงานศิลปะไปยังสาธารณชน เทศกาลศิลปะแสดงสดนานาชาติเกาะลันตา ครั้งที่ 1 จึงเกิดขึ้นระหว่างวันที่ 22-25 พฤศจิกายน 2560 โดยได้รับความร่วมมือจากศิลปินทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติรวม 22 คน ลงพื้นที่ทำความเข้าใจพื้นที่ทางจิตวิญญาณบนเกาะลันตาาร่วมกัน

การสะท้อนผ่านงาน
ศิลปวัฒนธรรม
เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะสื่อสาร
ไปยังสาธารณชนและนานาชาติ
แม้จะมีความแตกต่างกัน
ด้านพื้นที่ ชาติพันธุ์
แต่ศิลปินทั้งหมดได้สื่อสารต่อกัน
ว่าในแต่ละแห่งนั้น มีเรื่องราวของ
ตนเองที่อาจจะเหมือนและ/หรือ
อาจจะคล้ายในบางมิติ
ที่สัมพันธ์กันอยู่

ศิลปินจากไทย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ จีน แมนจูเรีย นอร์เวย์ โดมินิกัน อเมริกา และอังกฤษ ลงพื้นที่ทำความรู้จักสถานที่ต่างๆ ของอุรักลาไวย์ เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะที่สัมพันธ์กับพื้นที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ผลกระทบที่ชาติพันธุ์ดั้งเดิมได้รับจากการถูกลดทอนพื้นที่ทั้งด้านประวัติศาสตร์พื้นที่พำนัก และพื้นที่ทำมาหากิน

จิตติมา ผลเสวก ผู้อำนวยการโครงการศิลปะชุมชน พาคณะศิลปินไปยัง “อ่าวนุ้ย” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ “ปาดัยชาติัก” สถานที่นี้คือหาดทรายขาวยาวเหยียดที่บรรพบุรุษอุรักลาไวย์แลเห็นแต่ไกล และตัดสินใจขึ้นเรือปักหลักที่นี่เมื่อกว่า 500 ปีมาแล้ว เห็นอู้นั้นไปจากหาดตรงคลองหินจะมีแหล่งน้ำจืด ในการเวียนรอบเกาะเพื่อแก้เพลย (แก้บน) อุรักลาไวย์จะมาแวะพักที่นี่เพื่ออาบน้ำ สระผมชำระร่างกายและรำยาทำนองเพลง รำมะนาซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เพื่อสื่อถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษที่ปกป้อง

คุ้มครองพวกเขาอยู่ เสียงเพลงรำมะนาเปรียบดังเสียงการเต้นของหัวใจที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์และจิตวิญญาณดั้งเดิมของอุรักลาไวย์

สถานที่อีกแห่งที่มีความสำคัญของชาวอุรักลาไวย์คือ “โต๊ะบาหลิว” เป็นศาลบรรพบุรุษของอุรักลาไวย์ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านคลองดาวและโนไร่ แต่ก่อนนี้เป็นจอมปลวก 3 ยอด ต่อมาโต๊ะหมอฝันว่าวิญญาณบรรพบุรุษมาเข้าฝันบอกว่ายอดตรงกลางคือโต๊ะบาหลิว ยอดทางซ้ายคือโต๊ะอาโฆะเบอราตัยเป็นผู้หญิง ยอดขวามือเป็นผู้ชายชื่อโต๊ะอิตับ โต๊ะทั้งสองเป็นลูกศิษย์ของโต๊ะบาหลิว ต่อมาได้มีการแกะไม้เป็นรูปคน 3 คนแทนจอมปลวก และปัจจุบันเปลี่ยนเป็นรูปปั้นหล่อปูน และตั้งอยู่บริเวณป่าชายเลนบ้านศาลาด่าน

“โต๊ะบาหลิวเก่า” ตั้งอยู่ที่บ่อแหนซึ่งเป็นที่อยู่ดั้งเดิมของอุรูกลาไวย์มาช้านาน เมื่อผืนดินถูกชนกลุ่มอื่นมาจับจองเป็นเจ้าของ ผู้อยู่มาก่อนจึงต้องไปอาศัยอยู่กับคนจีนเจ้าของหลุมถ่านเพื่อทำงานรับจ้างแลกที่กินที่อยู่ เมื่อหลุมถ่านเลิกกิจการพวกเขาจึงโยกย้ายไปอยู่ที่ศาลาด่าน ช่วงแรกยังทำพิธีกรรมต่างๆ ที่บ่อแหน ก่อนจะย้ายโต๊ะบาหลิวไปอยู่ที่ป่าชายเลนศาลาด่าน

“โต๊ะอิซกกาอู” หรือหินปลากะเบนราหู ที่มาของชื่อหมู่บ้านสังกาอู มีเรื่องเล่าขานสืบต่อกันมาว่าเคยมีปลากะเบนราหูขนาดใหญ่มาเกยหาดอยู่ที่อ่าวพร้าว ต่อมาได้กลายเป็นหิน และมีชาวบ้านเห็นผู้คนเดินไปมาอยู่แถวนั้นคล้ายตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย จึงเชื่อกันว่าเป็นเจ้าแห่งทะเลที่มาสถิตอยู่และเป็นบรรพบุรุษอีกคนของอุรูกลาไวย์

คณะศิลปินยังเดินทางไปยังพื้นที่ที่เรียกว่า “เปลว” ภาษาของคนทางใต้หมายถึงป่าช้า ส่วนภาษาอุรูกลาไวย์คืออีลัย *จิตติมา ผลเสวก* เล่าถึงเปลวหรือป่าช้าว่า เปลวหรือที่ฝังศพของอุรูกลาไวย์เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เป็นหลักฐานสำคัญในการบ่งบอกว่าพวกเขาเป็นผู้อยู่มาก่อน ด้วยวิถีที่ผูกพันกับทะเลที่ฝังกายจึงอยู่ติดกับทะเล เพื่อให้ผู้ตายได้ยินเสียง

คลื่นลม อุรูกลาไวย์จะใช้น้ำมะพร้าวจากมะพร้าวหน่อ (งอก) ล้างหน้าศพ และสมัยก่อนการฝังศพจะปลุกต้นมะพร้าวเป็นหมุดหมายไว้ที่ปลายตีนศพด้านทิศใต้ นานเข้าพื้นที่ฝังศพก็กลายเป็นดงมะพร้าว ปัจจุบันพื้นที่ฝังศพของอุรูกลาไวย์แคบคับลงทุกที เพราะพื้นที่ของป่าช้าบรรพบุรุษได้กลายเป็นที่หมายปองของนักลงทุนเพื่อสร้างสถานบริการนักท่องเที่ยว

จิตติมา ผลเสวก ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า นอกจากพื้นที่ตั้งศาลบรรพบุรุษ จอมปลวก ก้อนหิน เปลวซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาของอุรูกลาไวย์แล้วยังมีพื้นที่อื่นๆ ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของพวกเขาอีกหลายแห่ง เช่น พื้นที่ซึ่งเคยเป็นจุดแวะพักในช่วงแก่เหลยหรือแก่บน สมัยก่อนพวกเขาจะบ่นให้หายป่วยหายไข้ ให้โชคดีมีสุข คลาดแคล้วจากภัยร้ายด้วยการเวียนเรือรอบเกาะ การบ่นหรือมัดจะเวียนจากซ้ายไปขวา การแก่เหลยจะเวียนจากขวาไปซ้าย ในช่วงเวียนรอบเกาะก็จะแวะทำพิธีกราบไหว้บูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ บางจุดก็แวะเพื่อพักผ่อน ร้องรำกั่นอย่างสนุกสนาน โดยผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าสมัยก่อนสนุกกันได้ทั้งคืนโดยไม่ต้องดื่มเหล้า

ศิลปินทั้ง 22 คนที่เดินทางมาร่วมเทศกาลศิลปะแสดงสดนานาชาติเกาะลันตา ครั้งที่ 1 ทุกคนต่างทำงานศิลปะแสดงสดโดยใช้ความถนัดทางศิลปะที่ตนมีแตกต่างกันออกไป

Aliansyah Caniago ศิลปินจากอินโดนีเซียใช้ศิลปะสื่อให้ผู้นำในประเทศและในพื้นที่ซึ่งเขาอาศัยอยู่ตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และจุดเป้าหมายหลักของคนทำงานศิลปะกับชุมชนก็เพื่อให้เจ้าของพื้นที่หรือคนในชุมชนนั้นๆ ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังเผชิญ และช่วยกันออกมากกระตุ้นหรือส่งสารไปยังผู้ที่ต้องรับผิดชอบ “นี่คือสิทธิพื้นฐานที่เราควรจะมีและต้องตระหนักว่าปัญหา

ที่เกิดขึ้นกับเรานั้น ภาครัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องต้อง ออกมารับผิดชอบร่วมกัน ผมทำงานเพื่ออยากให้ คนท้องถิ่นรู้ว่าพวกเขามีสิทธิในการต่อรอง เรียกร้อง สิ่งที่เป็นธรรมแก่พวกเขาได้ ผู้ได้รับผลกระทบย่อม แสดงพลังได้ดีที่สุด” เขากล่าวถึงความคล้ายใน การทำงานศิลปะชุมชนที่อินโดนีเซียกับไทย

Han XiaoHan ศิลปินและนักดนตรี นักแต่ง เพลงจากแมนจูเรีย ได้ทำการสัมภาษณ์พูดคุยกับ “ทิน” ชาวอุรูกลาไวย์ที่บ้านสังกาอู่ และให้ทินเล่าถึง ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านสังกาอู่ด้วยภาษา อุรูกลาไวย์ ทำให้ Han ระลึกถึงตำนานเก่าแก่ของ แมนจู

“สมัยบรรพกาล เทพธิดาอาพาค่า เป็นผู้สร้าง โลก มนุษย์ สัตว์ พืชพันธุ์ ต้นไม้ และทุกสรรพสิ่ง ต่อมาเธอได้ส่งแม่เอ็ดเดินมาช่วยชาวซูเฉิน(ชนเผ่า เรว่รอน) ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวแมนจู แม่เอ็ดเดิน นำทางชนเผ่าเดินทางไกลจากทิศตะวันตกผ่าน เส้นทางไปตามหุบเขา แม่น้ำหลายสาย ต้องต่อสู้ ผจญกับหิมะมารปีศาจในป่า จนกระทั่งถึงสถานที่อัน เหมาะแก่การตั้งหลักปักฐานที่โกลมินซางเยียบ (ซึ่ง ชาวจีนเรียกว่า ภูเขาซางไบ) แม่เอ็ดเดินและชนเผ่า เดินเท้าเป็นระยะทางไกลจนขาข้างหนึ่งหัก เดินต่อ ไม่ได้ นานวันเข้าก็ขาดแคลนอาหาร ไม่มีแรงแม้แต่ จะพูด เทพธิดาอาพาค่าจึงได้มอบปีกให้แก่เธอหนึ่งคู่

และปากนกอินทรี” ทำให้แม่เอ็ดเดินกลายเป็น เทพธิดานกอินทรี ชาวซูเฉินจึงได้ปักหลักปักฐาน ตั้งรกรากที่นี่ จากรุ่นสู่รุ่น ทำมาหากินและมีชีวิตอยู่ ร่วมกันอย่างสันติ”

Anette Friedrich Johannessen ศิลปินแสดง สดจากนอร์เวย์ กลุ่ม Performance Art Bergen ก่อนเดินทางมาร่วมเทศกาลศิลปะแสดงสดครั้งนี้ เธอแทบไม่รู้จักชาวเลอุรูกลาไวย์ เมื่อได้ลงพื้นที่กับ โครงการศิลปะชุมชนทำให้ได้เห็นถึงวัฒนธรรมและ พิธีกรรมอันเข้มแข็งของพวกเขา การแสดงของเธอ ได้เลือกใช้ปะการังและเชือกเป็นเครื่องมือในการ สื่อสารกับผู้ชม เพื่อให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างกัน ของท้องทะเลและเรือของชาวเล และเชือกเป็น ตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างอุรูกลาไวย์กับเรือของ พวกเขาที่เป็นเส้นทางลากดิงให้บรรพบุรุษอุรูกลาไวย์ ขึ้นฝั่งที่ปาตัยซาตัก ศิลปินอยากสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิต ที่เข้มแข็ง ต้องต่อสู้ดิ้นรน และต้องแบกรับอะไรต่างๆ ไว้บนบ่า ดังที่ศิลปินสื่อให้เห็นว่าได้แบกความ เจ็บปวดของชีวิตผู้คน ความเป็นมา และลากดิงมา จากท้องทะเล เช่นกันกับอุรูกลาไวย์ กาลเวลา ผ่านไปก็มีสิ่งอื่นๆ มากดทับชีวิต ประวัติศาสตร์ พวกเขาต้องอยู่กับสิ่งที่ถาโถมเข้ามาให้จางได้

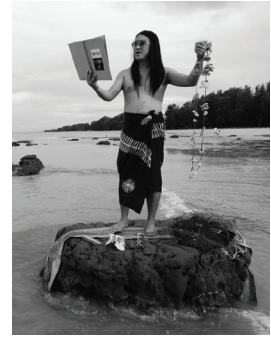
การแสดงสดชุด FOOTSTEPS ของ Jan Egil Finne ศิลปินชาวนอร์เวย์อีกคนจากกลุ่ม Performance Art Bergen แม้ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยในฐานะศิลปินและนักท่องเที่ยวบนเกาะลันตา แต่ก็ได้พบประสบการณ์จากการเดินทาง ได้สัมผัสธรรมชาติและพบปะกับชาวอุรักลาไวย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้ไปเยือนและยืนอยู่บนหาดทรายขาวที่อ่าวนุ้ย สถานที่ทางประวัติศาสตร์ จุดที่บรรพบุรุษของอุรักลาไวย์เทียบเรือ ลงหลักปักฐานเมื่อกว่า 500 ปีก่อน

“ผมไม่อยากจะเชื่อว่าวันที่ไปอ่าวนุ้ย ผมเห็นร่องเท้าตะเอยะมากซึ่งถูกคลื่นทะเลซัดมาเกยหาดย้อนไปเมื่อ 500 กว่าปีก่อนคงไม่มีพลาสติกแบบนี้ และร่องเท้าตะเอยะนี้เป็นวัตถุที่มาภายหลังการก่อเกิดของธรรมชาติ ผมจึงเกิดความคิดกับชุดการแสดงของตนเองขึ้นว่าอยากนำเสนอเรื่องราวที่เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่มีอยู่ก่อนหรือความเป็นดั้งเดิมกับชีวิตสมัยใหม่เพื่อผ่านการเดิน การเหยียบย่ำในแต่ละก้าวของเรา ผมว่าทุกคน ทุกชาติ ทุกภาษามีเรื่องราวและก้าวย่างของตนเอง”

ศิลปินแสดงสดของไทย ชิตะวา มุนินโท แสดงสดด้วยการอ่านบทกวีคารวะต่อท้องทะเล ชาวเลอุรักลาไวย์

“ผู้ไม่ปรารถนา
ครอบครอง
คือเจ้าของ
ท้องทะเล
โดยแท้จริง”
แต่...ชาวเล
ชิตะวา มุนินโท

การแสดงสดของ จิตติมา ผลเสวก ซึ่งเป็นศิลปินที่แสดงปิดท้ายเทศกาลศิลปะการแสดงสดนานาชาติ เกาะลันตา ครั้งที่ 1 ทำให้ผู้ชมประจักษ์ว่า การทำงานของเธอได้รวมความเป็นอุรักลาไวย์ไว้ในการแสดงที่อาจจะกล่าวได้ว่า มีความครบถ้วนของเรื่องราวอุรักลาไวย์ผ่านชิ้นงานศิลปะ เช่นเดียวกันกับศิลปินคนอื่นๆ ที่ร่วมกันทำงานแสดงสดที่เชื่อมโยงกับจิตวิญญาณความเป็นอุรักลาไวย์

เทศกาลศิลปะการแสดงสดนานาชาติ เกาะลันตา ทำให้เห็นว่าศิลปะชุมชนและศิลปะทุกแขนงเป็นพลังขับเคลื่อนหลายสิ่งในสังคมที่เรามีโอกาสปฏิเสธได้ การสะท้อนผ่านงานศิลปะวัฒนธรรมเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะสื่อสารไปยังสาธารณะและนานาชาติ แม้จะมีความแตกต่างกันด้านพื้นที่ ชาติพันธุ์ แต่ศิลปินทั้งหมดได้สื่อสารต่อกันว่าในแต่ละแห่งนั้น มีเรื่องราวของตนเองที่อาจจะเหมือนและ/หรืออาจจะคล้ายในบางมิติที่สัมพันธ์กันอยู่

การใช้ศิลปะจึงเป็นสื่อสะท้อนเรื่องราวและตั้งคำถามกับบางสิ่งบางอย่างได้เช่นกัน ดังที่ จิตติมา ผลเสวก ให้มิติของชาวอุรักลาไวย์ไว้ว่า

“จากผู้บุกเบิกเกาะลันตา ทุกวันนี้ อุรักลาไวย์ กลับกลายเป็นอื่นบนผืนดินตนเอง” ■

